

Марина Іванівна Скрипник –
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри філософії і освіти дорослих
Центрального інституту
післядипломної педагогічної освіти
ДВНЗ «Університет менеджменту
освіти» НАПН України

РЕЦЕПЦІЯ ІДЕЙ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ШКІЛ У ТЕОРІЮ І ПРАКТИКУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ

Післядипломна освіта в Україні. – 2016. - № 1.

Скрипник М. Реценція ідей українських науково-педагогічних шкіл у теорію і практику професійного розвитку фахівців. У першій частині статті проаналізовано поняття «науково-педагогічна школа» (1); другу частину присвячено аналізу евристичних положень українських науково-педагогічних шкіл (2) для обґрунтування парадигмальних засад (3) професійного розвитку фахівців в інтегральній науково-педагогічній школі УМО.

***Ключові слова:** науково-педагогічна школа; українська науково-педагогічна школа; парадигма; онтологічна, гносеологічна, аксіологічна, праксеологічна підсистеми.*

Skrypnyk M. Reception Ideas Ukrainian scientific-educational schools in the theory and practice of professional development specialists. The first part of the article the term "scientific-educational school" (1); the second part is devoted to analysis of heuristic provisions Ukrainian scientific-pedagogical schools (2) to justify the paradigmatic bases (3) the professional development specialists in integrated scientific and pedagogical schools UMO.

Key words: Scientific And Educational School; Ukrainian Scientific-Educational School; Paradigm; Ontological, Epistemological, Axiological, Phraseological Subsystem.

Постановка проблеми. Ідея – вихідна думка, що лежить в основі розв'язання науково-педагогічної проблеми. Завдяки ідеї здійснюється зв'язок між новою педагогічною метою (досвідом, компетентністю, особистісними

якостями, смислами, що має оволодіти вихованець (суб'єкт), засвоєння яких веде до набуття певного досвіду, та методом засвоєння даного змісту, тобто діяльнісно-процесуальним механізмом набуття цього досвіду. В тріаді: ідея – задум – гіпотеза – вихідне поняття задає своєрідний абрис проєктованому процесу й у найбільш згорнутому вигляді представляє програму дослідження. Одним із головних джерел народження наукових ідей є наукова школа. Відтак, актуалізація дослідницьких здобутків українських науково-педагогічних шкіл із метою імплементації окремих ідей у проблемне поле вивчення професійного розвитку фахівців у системі освіти дорослих зумовлено такими чинниками:

- особистісними (у теперішній «ситуації вибору» вагомим є усвідомлення того, що насамперед власна ідентичність має сенс для професійної діяльності й відповідає її очікуванням і сприйняттю; значущими є внутрішня солідарність з ідеалами українського суспільства й соціальної підгрупи як детермінантами в побудові нових інформаційно-наукових потоків, які впливають на становлення українського наукового продукту);
- соціокультурними (пов'язано з конструюванням політичних і соціо-економічних утворень в транзитивному суспільстві України на основі вибудованих із врахуванням національних детермінант аксіологічних та культурно-історичних моделей інноваційного українського науково-педагогічного досвіду);
- економічними (ґрунтується на аксіоматичному положенні про те, що людину або її набуті здатності до праці необхідно розглядати як капітал, бо: вартість виховання і освіти людини утворюють реальні (матеріальні, грошові) витрати; праця освіченої людини є більш продуктивною, аніж малоосвіченої; витрати на освіту і професійне навчання продукують через ріст продуктивності праці збільшення національного багатства);
- науковими (присвячена найважливішій закономірності розвитку науки, що складає її зміст як «духовного капіталу»: наступність ідей, концепцій,

методів дослідження, представлених саме у вітчизняних засновників нових наукових напрямів та їхніх продовжувачів);

– освітніми (спрямовує українські наукові школи та освіту на професійне зростання фахівця та побудову адекватних економіці знань педагогічних концепцій освіти дорослих).

Аналіз останніх досліджень. Сформовано міцний фундамент дослідницьких пошуків такими українськими науковими здобутками:

– проаналізовано сутність і характеристику поняття «наукові школи в педагогіці» (С. Гончаренко);

– студійовано історію та сучасні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти (В. Луговий, О. Лавріненко, В. Майборода, О. Глузман);

– визначено закономірності формування педагогічної майстерності освітянських кадрів і розвитку професійно важливих якостей майбутніх викладачів (Є. Барбіна, І. Зязюн, Н. Ничкало; В. Сидоренко);

– досліджено сутність професійно-педагогічної підготовки (О. Дубасенюк, З. Курлянд), артикульованої на підготовку майбутнього викладача вищої школи (Б. Левківський, О. Мороз, В. Юрченко);

– розроблено характеристику основних історико-компаративістських підходів до з'ясування значущості проблем безперервної освіти фахівців (Л. Пуховська).

Попри наявну значну кількість наукових праць і належне розроблення вітчизняними ученими різних аспектів проблем, які є близькими до аналізованої, недостатньо висвітлено цілісне розв'язання завдань професійного розвитку фахівців в освіті дорослих та виявлено відсутність цілеспрямованого системного дослідження, в якому було б обґрунтовано ідеї українських науково-педагогічних шкіл для імплементації окремих ідей у проблемне поле дослідження професійного розвитку фахівців у системі освіти дорослих.

Мета статті – здійснити рецепцію реальних надбань вітчизняних науково-педагогічних шкіл для формування парадигмальних засад

дослідження професійного розвитку фахівців у системі освіти дорослих. Для досягнення мети використовували такі наукові методи: *теоретичні*: аналіз науково-педагогічної літератури, порівняння, систематизація, узагальнення теоретичного матеріалу з метою вивчення основних понять («наукова школа», «науково-педагогічна школа», «парадигма») та ідей українських науково-педагогічних шкіл; класифікація ідей щодо професійного розвитку та освіти дорослих; *емпіричні*: спостереження; бесіди; інтерв'ювання з вченими-дослідниками з метою виявлення особливостей їх науково-педагогічних ідей та можливостей імплементації в теорію та практику професійного розвитку фахівця в освіті дорослих.

Виклад основного матеріалу. У контексті теперішніх життєво необхідних запитів суспільства на упровадження вітчизняних інноваційно-освітніх продуктів та професійне зростання фахівців, завдяки чому Україна мала б соціо-економічний прорив, вельми актуальним видається у першій частині проаналізувати поняття «науково-педагогічна школа» (1); другу частину присвятити аналізу евристичних положень українських науково-педагогічних шкіл (2) для обґрунтування парадигмальних засад (3) професійного розвитку фахівців в інтегральній науково-педагогічній школі УМО.

(1) Становлення і розвиток наукових шкіл у кожній країні – винятково важлива проблема загальнодержавного значення, від її підтримки і послідовного розв'язання великою мірою залежить розвиток тієї чи іншої сфери наукового знання, а відповідно – освіти, культури та різних галузей економіки. У 2012 р. у Житомирському державному університеті імені Івана Франка відбулася Міжнародна науково-практична конференція на тему «Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи» [2]. Наголошено, що у наукознавчій літературі здійснено багато спроб окреслити основні кількісні критерії наукових шкіл (як-то: 1) захист докторських дисертацій з напрямів і тематики, складеної засновниками наукової школи (не менше 3); 2) захист кандидатських

дисертацій з напрямів і тематики, закладеної засновниками школи і першою хвилею дослідників (не менше 10); 3) наявність відкриттів, зроблених науковими колективами або дослідниками; 4) публікація монографій з напрямів і тематики діяльності наукового колективу (не менше 5 в загальнонаціональних видавництвах); 5) створення на базі наукової школи науково-виробничих структур, які успішно функціонують або розвиваються у загальнонаціональному або міждержавному масштабі; 6) опрацювання і виведення на загальнонаціональний і світовий ринки виробів, обладнання, технологій тощо) [1].

Учений С. Гончаренко зазначає, що доцільним є опрацювання системи необхідних і достатніх критеріїв, які б свідчили про те, що якесь наукове співтовариство перейшло в новий якісний стан – “Наукову школу” [1]. У межах обговорення теоретико-методологічних засад досліджуваної проблеми С. Гончаренко запропонував підхід, принципова відмінність якого у тому, що вибір кількісних критеріїв повинен відображати наявність духовної спільності, яка перетворює сукупність формалізованих складових у нове явище. Дослідником сформульовано сутнісні ознаки «Наукової школи», а саме: наявність ієрархічно структурованої вченої спільноти, яка самовідтворюється в часі й просторі, реалізує себе в традиційних для світової науки формах; стійкість у часі пов’язана з результатами наукової діяльності та її тривалості (запропоновано (як мінімальну величину) період, який дещо перевищує природний цикл відтворення наукового (науково-педагогічного) співтовариства і тяжіє до часового проміжку, необхідного для підготовки в рамках цього співтовариства кваліфікаційних праць (5-10 років); певна професійна педагогічна підготовка майбутнього викладача вищого навчального закладу. Відтак, у визначенні базового поняття керуємося підходом дослідника С. Гончаренко. На думку вченого, істотними ознаками науково-педагогічної школи є: науковий колектив на чолі з науковим керівником, який є автором певної дослідницької програми; зрівнювання в актуальності, з одного боку, завдань наукового характеру, з другого –

підготовки оригінальних дослідників; характерний певний стиль роботи, який залишається незмінним при зміні проблематики. Керуємося такою системою базових критеріїв визначення науково-педагогічної школи, як-то:

- 1) створення навчальних матеріалів різного характеру, які дістали визнання на національному і регіональному рівнях і які повністю забезпечують навчальний процес з блоку навчальних дисциплін, які становлять зміст освітнього процесу з певної спеціальності (спеціальностей);
- 2) використання оригінальної або творчо адаптованої методики викладання (як загальнопедагогічної, так і спеціальної) з неодмінними елементами розвиваючого навчання і застосуванням сучасних засобів комунікації науковому співтовариству;
- 3) ведення викладацької діяльності з блоку навчальних дисциплін, які становлять освітнє і змістове ядро програми певної спеціальності (спеціальностей) протягом терміну підготовки спеціаліста;
- 4) рекрутування нових членів співтовариства, в тому числі й зі студентського контингенту свого вищого навчального закладу до закінчення підготовки першої хвилі спеціалістів вищої кваліфікації;
- 5) проведення поряд з науково-практичними і науково-теоретичними конференціями різних заходів (регіонального, міжуніверситетського і вищого рангу), в тому числі постійно діючого внутрішньоуніверситетського чи внутрішньоінститутського семінару, переважно науково-методичного характеру, в ході яких реалізується функція тиражування педагогічних новацій [1].

(2) Ретроспективний міждисциплінарний аналіз евристичних положень українських науково-педагогічних шкіл дав змогу системно представити основні ідеї для їх імплементації у проблемне поле вивчення професійного розвитку фахівців (таблиця 1).

Таблиця 1

**Здобутки українських науково-педагогічних шкіл
для дослідження професійного розвитку фахівців**

<i>Наукова школа</i>	<i>Керівник (-и) наукової школи</i>	<i>Основні ідеї наукової школи</i>
Дослідницький колектив, який вивчає фундаментальну проблему філософії освіти	Організаторами і керівниками цієї школи в Україні виступають академіки НАПН В.П. Андрущенко, В.Г. Кремень, професор В.С. Лутай	– філософія освіти як наука, що досліджує загальні закономірності сфери освіти, її взаємовідношення з культурою, економікою, політикою; – філософія освіти покликана виробляти загальні орієнтири освіти – стратегічні, цільові, методологічні; – методологічні принципи філософії освіти
Школа застосування синергетичного підходу до дослідження педагогічних явищ, до реформування освітніх систем	Започаткована членом-кореспондентом НАПН України професором О. В. Чалим і професором В.С. Лутаєм	система освіти належить до числа складноорганізованих і відкритих соціальних систем, що взаємодіють з навколишнім середовищем, черпаючи з нього енергію, речовину, інформацію, соціальних систем, які перебувають у процесі постійного саморозвитку і мінливості (стохастичності)
Школа електронного дистанційного навчання (наукова школа за типом наукової течії в Україні)	Керівник школи академії НАПН, професор В. Ю. Биков	специфічні особливості цього виду дистанційного навчання, принципи побудови та концептуальні психолого-педагогічні засади їх дослідження
Наукова школа соціальної педагогіки як міжгалузєва галузь педагогіки і соціології (наукова школа за типом наукової течії в Україні)	Керівник професор А. Й. Капська, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	– розглядаються проблеми зайнятості і працевлаштування молоді; – соціального захисту учнів, людей похилого віку, осіб з особливими потребами, інвалідів, безробітних, біженців, військовослужбовців та їх сімей; – опрацьовуються заходи з соціальної роботи з

		<p>населенням;</p> <ul style="list-style-type: none"> – конструктивними змінами в соціумі та системі життєзабезпечення людини
<p>Теоретична наукова школа педагогічної майстерності</p>	<p>Започаткована академіком І. А. Зязюном (в 70-ті роки ХХ ст.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – центральна ідея – педагогічна майстерність розглядається як комплекс властивостей особистості педагога, який забезпечує самоорганізацію високого рівня педагогічної діяльності на рефлексивній основі; – педагогічна майстерність розглядається як вияв найвищої форми активності особистості вчителя у професійній діяльності, активності, що ґрунтується на гуманізмі й розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання та виховання
<p>Експериментальна науково-педагогічна школа міжпредметної інтеграції</p>	<p>Керівник – академік В. Р. Ільченко, Інститут педагогіки НАПН України</p>	<ul style="list-style-type: none"> – інтеграція – не просте об’єднання довільної множини елементів і пов’язаних між собою лише ситуативно (не конгломерат), а перехід кількості в якість; – міжпредметна інтеграція – стратегічний напрям удосконалення освіти, цілеспрямоване об’єднання всіх навчальних дисциплін для цілісного вивчення явищ і процесів, формування цілісної наукової картини світу, цілісного наукового світогляду; – мета – формування умінь учнів користуватися “апаратом” (методологією, законами і принципами, основними поняттями і

		положеннями) навчальних предметів як методологічним, теоретичним і технологічним засобом розв'язання пізнавальних проблем і завдань
Наукова школа управління соціальними системами (в тому числі й освітніми)	Керівники Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ і О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ у Харківському політехнічному університеті "Харківська політехніка"	– теоретично обґрунтована необхідність переходу в організації професійної підготовки інженерів до концепції формування гуманітарно-технічної еліти
Наукова школа з дослідження проблем педагогічної творчості й технологій неперервній професійній освіті	Керівник - член-кореспондент НАПН України С.О. СИСОЄВА	– психолого-педагогічні закономірності формування творчої особистості педагога і формування методологічної культури педагога; світоглядні позиції вчителя; – фундаменталізація педагогічної освіти; – педагогічний ідеал вчителя; формування здатності педагога прогнозувати; – емоційно переживати та оптимально вирішувати своєрідні проблемні ситуації шкільного життя; – педагогічні засади організації професійної діяльності вчителя з розв'язання сучасних навчально-виховних завдань школи; – критерії якісного становлення особистості вчителя; – формування готовності майбутнього педагога до проектно-дослідницької діяльності; – рефлексія як засіб

		розвитку педагогічної майстерності тощо
Теоретична школа мистецької освіти	Започаткована О.П. Рудницькою	– центральною науковою ідеєю школи стало обґрунтування культуровідповідності та особистісної спрямованості змісту, форм і методів мистецької освіти, шляхів реалізації культурологічного та інтегративного підходів у навчанні мистецтву
Наукова школа дистанційного навчання та організації кредитно–модульної системи навчального процесу у системі післядипломної педагогічної освіти	Керівник – академік В. В. Олійник, УМО НАПН України	– обґрунтовано й апробовано організаційно–методичну модель дистанційного навчання в ППО; – науково обґрунтовано доцільність і можливість застосування ДН і КМСОНП у післядипломній педагогічній освіті; – створено нормативне та методичне забезпечення ДН, сформовано його інформаційно–освітнє веб–середовище та ресурсна база на електронних носіях; · упроваджено дистанційну, очно–дистанційну форми навчання в практичну діяльність обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти
Наукова школа професіоналізму управлінської діяльності керівників ЗНЗ	Керівник – професор Т. М. Сорочан, УМО НАПН України	– розкрито теоретико–методологічні основи підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до професійної управлінської діяльності в системі післядипломної ППО;

		<p>– теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено систему розвитку професіоналізму управлінської діяльності керівників ЗНЗ у ППО на засадах компетентнісного підходу;</p> <p>– розроблено андрагогічний цикл та технологію науково-методичного супроводу; визначено критерії та рівні розвитку професіоналізму управлінської діяльності керівників ЗНЗ</p>
--	--	--

(3) Для обґрунтування парадигмальних засад професійного розвитку фахівців в інтегральній науково-педагогічній школі УМО послуговуватимуся вихідними позиціями, обґрунтованими автором раніше [8 – 10]. Утонемо основні поняття:

1. Парадигма – це провідна теорія науки (базовий підхід) та вища (відносно інших) категорія наукового пізнання, заснована на бінарних опозиціях, прийнята як зразок постановки і розв’язання проблем протягом визначеного історичного періоду, фіксована в підручниках, наукових працях і визнана науковим співтовариством, незалежно від галузі знань.

2. У рамках парадигми можуть висуватися декілька теорій, концепцій. Концепція – система концептів (наукових понять, виокремлених як значущих), обґрунтована у наукових ідеях (положеннях, постулатах, законах, гіпотезах). У цьому випадку парадигма виступає як система концепцій.

3. У рамках парадигми можуть існувати різноманітні парадигмальні моделі, представники, яких не відрізняються єдністю поглядів.

4. Статус парадигми визначається основним критерієм: бінарності; цільової визначеності, часової тривалості та прийняття як еталону, фіксації у працях, наукова перспективність.

5. Науковий потенціал парадигми полягає у тому, що вона може використовуватися як діагностика стану проблеми, визначати тенденції розвитку.

Парадигмальне ядро експериментальних досліджень теорії і практики професійного розвитку фахівців в освіті дорослих концептуалізуємо через діалектичну єдність *онтологічної, гносеологічної, аксіологічної, праксеологічної* підсистем. Конкретизуємо напрями досліджень кожної підсистеми.

Онтологічна підсистема експериментальних досліджень, послуговуючись вітчизняними науковими здобутками науково-педагогічних шкіл філософії освіти, синергетичного підходу та управління соціальними системами зорієнтовується на осмислення проблеми буття особистості дорослого та його професійного розвитку в динамічному соціокультурному, науковому, освітньому середовищі. Ця підсистема передбачає такі евристичні напрями:

- аналіз взаємодії освіти дорослих з іншими соціокультурними системами (бізнес-школами, музеями, народними університетами, бібліотеками, дозвіллям), їх вплив на професійний розвиток фахівця;
- розгляд тенденцій освітньої політики професійного розвитку фахівців в умовах економіки знань;
- вивчення психолого-педагогічних аспектів професійного розвитку фахівців в освіті дорослих;
- філософсько-концептуальні засади управління професійним розвитком освітою дорослих;
- концептуальне вивчення освіти соціально-незахищених груп населення у контексті теорії та практики навчання дорослих;
- окреслення стратегії розвитку системи освіти дорослих.

Аксіологічна підсистема експериментальних досліджень містить аналіз цільових і ціннісних вимірів освіти дорослих та пов'язана із обґрунтуванням

цілепокладання. Ця підсистема експериментальних досліджень може інтегрувати досягнення таких українських наукових шкіл у відповідних напрямках експериментальних досліджень, як-то:

- ідеї шкіл філософії освіти та синергетичного підходу до дослідження педагогічних явищ – для аналізу тенденцій розвитку освіти дорослих; прогнозування напрямів формування інтегрованого змісту підготовки фахівців за професійними вподобаннями;
- ідеї школи соціальної педагогіки – для дослідження цілей і цінності дорослого в полікультурному освітньому середовищі;
- ідеї вітчизняних шкіл педагогічної майстерності; педагогічної творчості та мистецької освіти – для студіювання проблем формування нової, серед яких означмо такі: цілі та цінності фахівця в полікультурному середовищі; моральний розвиток фахівця в освіті дорослих; професійний розвиток андрагога; культурологічні моделі професійного розвитку дорослих; виховання толерантності та полікультурної комунікації дорослого.

Пізнавальна підсистема експериментальних досліджень гносеологічно, логіко-методологічно інтегрує ідеї українських науково-педагогічних шкіл, обґрунтовує структурно-змістовий аспект професійного розвитку фахівців в освіті дорослих у таких експериментальних напрямках:

- з'ясування шляхів підвищення ефективності витрат на освіту дорослих у рамках інтеграції формальної і неформальної освіти;
- сучасне термінознавство освіти дорослих;
- розроблення вітчизняної системи визнання і сертифікації формальної та неформальної освіти дорослих;
- з'ясування того, які науки, дисципліни та інтегративні підходи мають становити основу для розроблення змістових засад професійного розвитку фахівців;

➤ розроблення змісту та структури навчальних дисциплін, спецкурсів для професійного розвитку фахівців у різних моделях підвищення кваліфікації спеціаліста.

Для практичних аспектів підготовки (*праксеологічної* підсистеми експериментальних досліджень) вагомими здобутками є напрацювання науково-педагогічних шкіл дистанційного навчання та організації кредитно-модульної системи навчального процесу у системі післядипломної педагогічної освіти, електронного дистанційного навчання, професіоналізму управлінської діяльності керівників ЗНЗ. Доцільним є розроблення таких аспектів:

➤ формування професійної готовності фахівців до адаптації у сучасному просторі-часі та в умовах Е-освіти;

➤ створення системи професійної підготовки і перепідготовки викладачів-андрагогів для освіти дорослих;

➤ практика інклюзивної освіти дорослих;

➤ навчально-методичне забезпечення професійного розвитку фахівців у системі освіти дорослих;

➤ діагностика та моніторинг професійного розвитку фахівців в освіті дорослих.

Окреслене парадигмальне ядро експериментальних досліджень теорії і практики професійного розвитку фахівців в освіті дорослих в діалектичній єдності *онтологічної, гносеологічної, аксіологічної, праксеологічної* підсистем не конкурують, а взаємодіють методологічно. Досліджуючи методологію як багаторівневе утворення, на верхніх рівнях якого розміщена філософська методологія, потім – загальнонаукова, а на нижчому – методологія галузевих видів наук, підсумовуємо, що єдність означених підсистем формує філософську методологію, тобто *макрорівень* вивчення й аналізу

професійного розвитку фахівців в освіті дорослих. На загальнонауковому рівні (у нашому випадку – науки про освіту), *мезорівні*, досліджують особливості підготовки науково-педагогічних і педагогічних працівників. *Мікрорівень* спрямовує дослідження за їх спеціалізацією. Зрештою, дослідницькі здобутки українських науково-педагогічних шкіл імплементуються окремими ідеями на кожному рівні методології дослідження професійного розвитку фахівців у системі освіти дорослих й зможуть бути системно представлені в інтегральній науково-педагогічній школі професійного розвитку, що започатковується в УМО НАПН України.

Література

1. Гончаренко С. Наукові школи в педагогіці / С. Гончаренко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. - 2013. - Вип. 6. – С. 7-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_6_3
2. Дубасенюк Олександра, Антонова Олена. Проблема становлення і розвитку науково-педагогічних шкіл / Олександра Дубасенюк, Олена Антонова// Рідна школа. – 2012. - № 12. – С. 65 – 71.
3. Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Концептуальні засади підвищення кваліфікації керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів за очно–дистанційною формою навчання (концепція) / Олійник В.В., Биков В.Ю., Гравіт В.О. та ін. / за заг. ред. В.В. Олійника. — К.: ЦПППО, 2007.— 104 с.
5. Олійник В. В. Результати розробки науково-організаційної моделі реформування системи післядипломної педагогічної освіти на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу [Електронний ресурс] / В. В. Олійник // Електронний збірник наукових праць Запорізької обласної академії післядипломної педагогічної освіти. – 2011. – Вип. № 2. – Режим доступу до журн.: http://zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip2.html

6. Олійник В. В. Тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації суспільства / В. В. Олійник // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 1. – С. 56 – 66.
7. Олійник В.В. Університет менеджменту освіти НАПН України: інноваційний вектор розвитку / В.В. Олійник // Післядипломна освіта в Україні. – 2010. – № 1 (16). – С.12 – 15.
8. Скрипник М. І. Дослідження проблем професіоналізму науково-педагогічних працівників у андрагогіці / М. І. Скрипник // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки / Гол. ред. В. С. Пазенок. – К: КУТЕП, 2013. – Випуск 15. – 305 с. – С. 165 – 177.
9. Скрипник М. І. Напрями досліджень проблем освіти дорослих / М. І. Скрипник. – Режим доступу: http://umo.edu/_katalog/793-elektronne-naukove-fahove-vydannja-qteorija...
10. Скрипник М. І. Перспективні напрями експериментальної роботи науково-педагогічних працівників системи післядипломної освіти / М. І. Скрипник // Післядипломна освіта в Україні. – 2013. - № 1 (13). – С. 94 – 98.
11. Сорочан Т. М. Розвиток професіоналізму управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти / Т.М.Сорочан: Автореф.....дис..... д. педагог. н.: 13.00.04. – К.: Б.в., 2005. – 39 с.
12. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти // авт. кол. : Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.] ; за наук. ред. Є. Р. Чернишової / ДВНЗ «Університет менеджменту освіти. – К. : Вид-во ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2013. – 124 с. з грифом «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» № 1/11–9658 від 07.06.2013.

13. Федірчик Т. Д. Теоретико-методичні засади розвитку педагогічного професіоналізму молодого викладача вищої школи в процесі науково-педагогічної діяльності / Т. Д. Федірчик: Автореф.....дис..... д. педагог. н.: 13.00.04. – К.: Б.в., 2016. – 42 с.